

ОРГАНІЗАЦІЙНІ НОВАЦІЇ І КОНКУРЕНЦІЯ В МОЛОЧНІЙ ГАЛУЗІ

*Росоха В. В., д.е.н., проф., г.н.с.,
ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН, Київ, Україна
Петриченко О. А., к.е.н., доц., доц. кафедри аналізу та статистики,
Вінницький національний аграрний університет, Україна*

Молочна галузь посідає чільне місце в забезпеченні населення продуктами харчування першої необхідності та економіці країни. Проте вона опинилась у складному становищі. У більшості приватизованих у період недокапіталізації активів молокопереробних підприємств не проведено технологічного оновлення виробництва. Через проникнення у молочну галузь капіталу російських, французьких та інших транснаціональних корпорацій набули розвитку процеси злиття і поглинання молокопереробних підприємств. Якщо у 2000 р. в Україні їх налічувалося 885 од., то у 2016 р. кількість молокопереробних підприємств, які звітують, зменшилася до 355 од.

Значне скороченням обсягів виробництва сирого молока й зниження коефіцієнта завантаженості діючих потужностей молокозаводів спричинило загострення конкуренції за закріплення й розширення сировинних зон. Наявність обігових коштів дала змогу транснаціональним корпораціям активізувати зусилля для співпраці з великими постачальниками молочної сировини. На умовах пільгового кредитування вони закуповували своїм постачальникам різне технологічне устаткування, комбікорми, мийні засоби, пально-мастильні матеріали, за які товаровиробники розраховувалися молоком. Ефект масштабу дав змогу закуповувати молоко за вищою порівняно з іншими підприємствами ціною, що стало стимулом для розвитку сировинної бази і забезпечення себе сировиною в достатніх обсягах.

Прогресивною формою взаємовідносин товаровиробників стало створення виробничих систем із замкнутим циклом – виробництво сировини → переробка → реалізація продукції. Прибуток від збуту молокопродукції пропорційно розподіляється між переробниками і виробниками молока й кожен з них має свою частку від кінцевих результатів виробництва. За таким принципом поставляється молоко з ТОВ «Кищенці» і «Дзензелівське» (Черкаська обл.) на Тернопільський молокозавод.

У 2017 р. частка ринку п'яти найбільших переробників молока становила 36,6%, 20 компаній-виробників молочної продукції в Україні утримували понад 75% молочного ринку, а 50 молокозаводів, які входять в

корпоративні структури, контролювали майже 80% ринку молокопродукції. Асортимент цих компаній налічує понад 60-ти найменувань молочної продукції під різними торговими марками, а 15 найбільших вітчизняних товаровиробників молочної галузі реалізують свою продукцію під 82-ма брендами, 10 % зростання значимості яких забезпечує 10,4% надбавки до ціни. Розвинута дистриб'юторська мережа компаній з представництвами у багатьох містах України забезпечила доступність молочної продукції всім жителям країни [1, 2].

Найбільші підприємства цих компаній сертифіковані за міжнародними стандартами управління та контролю якості ISO 9000 і HACCP. Відповідно до вимог міжнародних стандартів вони впроваджують систему управління якістю та безпекою харчових продуктів ISO 9001 і ISO 22000. Деякі з них отримали сертифікат харчової безпеки FSSC-22000. У сертифікованих лабораторіях вони здійснюють контроль на відповідність продукції ДСТУ та міжнародним стандартам, постійно стежить за оновленням технологічних процесів та обладнанням своїх підприємств, впровадженням інноваційних технологій.

За показниками якості, безпечності, різноманітності асортименту продукція підприємств з іноземним капіталом значно перевищила молочні вироби вітчизняних товаровиробників. Компанії-гіганти стали імпортерами молочної продукції та компонентів для молочного виробництва, які потім реалізують за монопольними цінами вітчизняним молокозаводам. Посилення конкурентних позицій високоякісних молочних виробів іноземних компаній призвело до витіснення з місцевих ринків традиційних продуктів.

Безумовно, що молокозаводи з різною глибиною переробки сировини і структурою кінцевої продукції мають різні результати виробництва і можливості оплати сировини. У великих містах молочні заводи можуть без глибокої переробки реалізувати малотранспортабельні й непридатні для тривалого зберігання питне молоко та кисломолочні продукти. Віддаленим від споживачів підприємствам потрібно переробляти молоко на продукцію з тривалим терміном зберігання (тверді сири, масло, згущене молоко, сухе знежирене молоко, казеїн) і широким внутрішнім та зовнішнім ринком збуту. Щодо встановлення мінімальної закупівельної ціни на сире молоко, то воно лише загострює проблему й веде до ліквідації вітчизняних молокозаводів і посилення монополії іноземних компаній. Отже, малим і середнім підприємствам з низьким рівнем глибини переробки молока залишається лише виконання функції складів для переміщення і зберігання молочної сировини.

Скорочення обсягів виробництва молока змушує вітчизняних переробників закуповувати молоко в сільськогосподарських товаровиробників із бактеріальною забрудненістю у 30 разів вищою (другий ґатунок за ДСТУ 3662-97) від максимально допустимої в країнах ЄС. У 2017 р. постачання такого молока становило 28,7 % загального обсягу. Водночас переробні підприємства приймають також сировину від майже 20 тис. домогосподарств, які не в змозі забезпечити механізоване доїння й охолодження молока, якість якого перевірити складно, а виробити з нього якісну продукцію практично неможливо.

Низький рівень санітарно-виробничої культури та технологій виробництва у багатьох господарствах не забезпечує якості та безпечності молочної сировини. Це призводить до недоодержання товаровиробниками значних сум грошових коштів від реалізації продукції, а споживачами – високоякісної продукції. Для переходу до виробництва продукції відповідної якості необхідно провести сертифікацію ферм та обладнання молокозаводів з поступовою заміною застарілих технологій виробництва і переробки молока. У сучасних умовах розвитку економіки ці проблеми набувають особливої актуальності.

Бібліографія

1. Топ 20 переработчиков молока. Latifundist. URL: <http://latifundist.com/rating/top-20-pererabotchikov-molochnoj-produktsii>.

2. Собко О. М., Бойчук І. М. Перспективи входження вітчизняної молочної індустрії на ринок ЄС шляхом посилення конкурентоспроможності бренду. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 6, ч. 3. С. 42–49.

УДК 332.37

ТОЧНЕ ЗЕМЛЕРОБСТВО ЯК РЕЗУЛЬТАТ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ В АГРОБІЗНЕСІ

Савицький Е. Е., к.е.н.,

*заст. зав. відділом економічних досліджень та інноваційного провайдингу
Інститут продовольчих ресурсів НААН, Київ, Україна*

До 2050 року населення Землі перевищить 10 млрд. осіб, а глобальне потепління зробить деякі регіони планети малоприсаєднаними для комфортного життя. Щоб прогнати таку кількість людей, необхідно в 1,5-2 рази збільшити виробництво сільськогосподарської продукції. Останні декілька